

Recensies

Algemeen

Dissel, Anita van, Groen, Petra, ***In de West. De Nederlandse krijgsmacht in het Caribisch gebied*** (Franeker: Van Wijnen, Den Haag: Nederlands Instituut voor Militaire Historie, 2010, 165 blz., ISBN 978 90 5194 386 3).

Wie *In de West. De Nederlandse krijgsmacht in het Caribisch gebied* tot zich neemt, ontkomt niet aan een bepaald gevoel: Nederland heeft de verantwoordelijkheid over de Nederlandse Antillen eerder als een blok aan het been ervaren, dan als een enthousiasmerend rentmeesterschap van een koloniale parel. Curaçao (dat in 1634 feitelijk in bezit kwam van de West-Indische Compagnie) was tot in de negentiende eeuw nog wel de moeite waard om te exploiteren. Nederland bestuurde de Antillen echter onmiskienbaar met een aanzienlijke achteloosheid. Tegelijk was het rigoureuus afstoten van de zes eilanden blijkbaar geen optie, met name vanwege de Nederlandse reputatie als grote koloniale mogendheid. Koning Willem I zette zich na 1815 aan een plan om van Curaçao een soort vrijhaven zoals Malta te maken. De Belgische opstand haalde dit tamelijk megalomane project al snel in. Vooral na de Tweede Wereldoorlog waren het bovenal de Verenigde Staten en de Antilliaanse bestuurders zelf die erop aandrongen dat Den Haag verantwoordelijk bleef voor de verdediging van de eilanden en de ordehandhaving. Nederland zag de Antillen echter liefst zo snel mogelijk onafhankelijk worden. Zoals bekend, mondde deze knellende context inmiddels uit in een ingewikkelde staatkundige constructie van

‘status aparte’, ‘landen’ en ‘bijzondere gemeenten’. Hoe moeizaam dit verloopt, is haast dagelijks in het nieuws te volgen.

Anita van Dissel en Petra Groen (beiden verbonden aan het Nederlands Instituut voor Militaire Historie) tekenden deze boeiende geschiedenis van de Antillen op. *In de West* legt de nadruk op de Nederlandse militaire aanwezigheid op en rond de eilanden sinds 1634. Wie iets weet van koloniale defensie en ordehandhaving herkent al snel vertrouwde patronen. Ten eerste mocht het allemaal niet te veel kosten. Het primaat lag hoe dan ook in Europa. Ten tweede was het gebrek aan mankracht chronisch. Het tropische klimaat, ziektes en verveling maakten de dienst in de West bepaald niet tot een pretje. De kwaliteit van de ‘ingehuurde’ inheemse militairen bleef bovendien ver onder de maat. De uiteindelijk in 1961 ingevoerde dienstplicht bleek geen succes: de Antilliaanse autoriteiten zagen hierin hoofdzakelijk een veredeld werkgelegenheidsproject. Ten derde betekende de ordehandhavingstaak in de praktijk het ad hoc optreden tegen *acute* ongeregeldeheden. Een tekenend voorbeeld is de revolte (eigenlijk een uit de hand gelopen arbeidsconflict) van 1969, die met hulp van mariniers werd neergeslagen. Een ronduit fascinerende episode speelde trouwens veertig jaar eerder. De Venezolaanse avonturier Rafael Simon Urbina zette toen Nederland in zijn hemd door met een groep ballingen het Waterfort op Curaçao te overvallen.

De krijgsmacht voelde zich weinig senang met de niet erg eervolle en doorgaans saaie politietak, waaraan bovendien al snel het odium van ‘(neo-) koloniaal’ gedrag kleefde. Met name de Koninklijke Marine smeekte de regering in Den Haag om een gedegen strategisch plan. Dit kwam er niet echt. Een enkele keer viel Nederland terug op ouderwetse *gunboat diplomacy* tegen de onrustige Venezolaanse republiek. Na 1959 kwam ook het communistische Cuba in beeld als potentiële dreiging. De Amerikanen drongen voortdurend aan

op een sterke Nederlandse militaire aanwezigheid op de eilanden vanwege hun strategische ligging. Met het einde van de Koude Oorlog verschoof het accent naar de rechtshandhaving, inclusief de bestrijding van de virulente drugshandel. Hoe zwak de Antilliaanse rechtshandhaving eigenlijk was, bleek bijvoorbeeld in 1997. Toen moesten Nederlandse mariniers te hulp schieten bij de bewaking van de beruchte gevangenis Koraal Specht op Curaçao.

Zo ontstaat een beeld van pappen en nathouden. Hoezeer Nederland ook de rol van koloniale reus wilde spelen, het bleef een politieke dwerg. (Het recent verschenen en fraaie *Zover de wereld strekt* van de Leidse hoogleraar Wim van den Doel bevestigt dit beeld.) In echte noodgevallen moest Nederland bij gebrek aan geld en politieke doortastendheid steeds terugvallen op zijn bondgenoten. Zoals tijdens de Tweede Wereldoorlog. Duitse *U-Boote* bedreigden toen olieraffinaderijen en konvoien, waarop de Britten en Amerikanen moesten bijspringen.

In de West is een fraai uitgegeven en zeer rijk geïllustreerd boek, met voortreffelijke kaarten. De publicatie leest als de spreekwoordelijke trein en vult zeker een lacune. Op een deelterrein waarover nog spaarzaam is gepubliceerd, geldt *In de West* hoe dan ook als een standaardwerk en als startpunt voor verder onderzoek. Toch zouden de analyses hier en daar best wat scherper mogen zijn. Kritiek op de krijgsmacht zelf is er niet of nauwelijks. Zo worden incidenten rond drugsmisbruik en drugshandel door militairen beknopt en omzichtig aangepakt. Het boek zal niettemin – of wellicht juist mede hierom – vooral door militairen en anderen die dienden in de West zeker gewaardeerd worden.

CHRIST KLEP, BREDA

Mens, Noor, Wagenaar, Cor, ***Architectuur voor de gezondheidszorg in Nederland*** (Rotterdam: NAI Uitgevers, 2010, 352 blz., ISBN 978 90 5662 733 1).

Er zijn nog maar weinig ziekenhuizen die gehuisvest zijn in gebouwen die dateren van vóór 1970. De afgelopen decennia is er in de zorgsector onvoorstelbaar veel gebouwd, waarna men overging tot afbraak van de oude gebouwen en tot verkoop van de grond aan een projectontwikkelaar. Het door kunsthistorica Noor Mens en historicus Cor Wagenaar geschreven boek voorziet in een behoefte, omdat tot nu toe wel veel monografieën over ziekenhuizen zijn verschenen, maar thematische overzichtswerken schaars zijn. Het bijzonder fraai uitgevoerde boek behandelt de architectuur van algemene en psychiatrische ziekenhuizen, gespecialiseerde klinieken zoals sanatoria voor tuberculoselijders, en instellingen voor ouderen zoals bejaardenoorden, verpleeghuizen en woonzorgcomplexen. Mens en Wagenaar zijn goed ingevoerd in het onderwerp. In 2009 schreven zij al een door dezelfde uitgever uitgegeven boek over de architectuur van de ouderenzorg. De basisstructuur van het boek is chronologisch. De acht hoofdstukken bestrijken de perioden 1750-1914, 1914-1940, 1940-1960, 1960-1970, 1970-1980, 1980-1992 en 1992-2010, waaruit al meteen blijkt dat het accent ligt op wat er recentelijk is gebouwd en wat er nog overeind staat. Aan het eind van ieder hoofdstuk zijn korte paragrafen ingevoegd over objecten die karakteristiek zijn voor de behandelde periode. Ten slotte zijn er essays opgenomen over thema's die steeds weer opdoken, zoals: utiliteit en esthetiek, verzuiling, universitair-medische centra, en flexibiliteit.

Architecten en ingenieurs die de opdracht krijgen een ziekenhuis te ontwerpen komen terecht in een krachtenveld met zeer veel verschillende belangen. Het moderne algemene ziekenhuis is meer dan ooit een centrum van medische technologie, waaraan andere disciplines zoals de verpleegkunde en de geestelijke